

OŠ Malešnica

A.Topić Mimare 36

Zagreb

Elektroničko nasilje među učenicima

Katarina Posavec, pedagoginja, izvrsna savjetnica

Hana Pilski, psihologinja

1. UVODNI DIO

1.1. Teorijske postavke

S napretkom i sve većom dostupnošću tehnologije pojavljuju se i problemi s kojima se suočavaju njezini korisnici. Broj korisnika iz godine u godinu raste, a internetski su sadržaji sve bogatiji i raznolikiji. Koliko je korištenje interneta sigurno za djecu, glavna je preokupacija roditelja, stručnjaka, javnih službenika te medija u posljednjem desetljeću. Djelatnici „Hrabrog 4 telefona“ (2008) proveli su istraživanje u kojemu su pokazali da 95% djece između 11 i 18 godina posjeduje računalo, a 91% njih izjasnili su se kao korisnici interneta. Također, pojavom „pametnih“ telefona (engl. smartphone) mladi su većinu vremena prisutni na internetu. Ovo pokazuje da su socijalne interakcije prešle s osobnog kontakta na virtualni, a posljedica toga jest pojava novog oblika nasilja. Pojavio se novi oblik agresije koji se ostvaruje objavljivanjem ili slanjem prijetećih ili ponižavajućih poruka drugoj osobi putem informacijske i komunikacijske tehnologije kao što su mobiteli, videokamere, elektronička pošta i internetske stranice (Ybarra i Mitchell, 2004).

Na engleskom govornom području za nasilje putem interneta najčešće se koristi riječ cyberbullying, pa su je mediji preuzeli i često ju rabe. Stručnjaci za hrvatski jezik ovaj su pojam preveli sintagmom „elektroničko nasilje“ (Unicef, 2010). Taj prijevod precizno odražava narav takvog ponašanja te uključuje nasilje koje se događa i putem interneta i mobilnih uređaja. Pojam elektroničkog nasilja može se pronaći i pod sljedećim nazivima: electronic bullying, e-bullying, sms bullying, mobile bullying, online bullying, digital bullying ili internet bullying.

Elektroničko nasilje postalo je globalni problem s kojim se bore stručnjaci gotovo svih zemalja svijeta (Li, 2007; Smith i sur., 2008). Mnogo adolescenata koristi elektroničke uređaje izvan vidokruga roditelja, učitelja ili drugih odraslih osoba, bez nadzora ili vodstva iskusnijih korisnika (Williams i Guerra, 2007). Osim nedostatka nadzora, većina roditelja, učitelja ili drugih odraslih osoba nije dobro upoznata s modernom tehnologijom te zbog toga nisu ni svjesni da je njihovo dijete žrtva ili počinitelj elektroničkog nasilja (Deuhue, Bolman i Vollink, 2008). Izloženost djece ovakvom obliku nasilja može rezultirati osjećajem usamljenosti, tuge, straha, nesigurnosti, lošom slikom o sebi, niskim samopouzdanjem, psihosomatskim tegobama, depresivnošću, a u ekstremnim slučajevima i pokušajem suicida (Krmek, Buljan Flander i Hrpka, 2007). Upravo zbog toga bitno je istražiti i upoznati se s ovim, relativno novim, oblikom nasilja u svrhu prevencije i intervencije. Još uvijek nije dogovorena jednoznačna definicija elektroničkog nasilja. Postojeće definicije i konceptualizacija često sadržavaju dva elementa: neke karakteristike tradicionalnog nasilja ili cijelu definiciju tradicionalnog nasilja te opis ili nabrojanje elektroničkih uređaja kroz koje se događa elektroničko nasilje (Dehue i sur., 2008; Kowalski i Limber, 2007; Smith i sur., 2008; Vandebosch i Van Cleemput, 2009). Jedna od najčešće korištenih definicija objašnjava elektroničko nasilje kao svaku zlonamjernu i ponavljajuću uporabu informacijskih i komunikacijskih tehnologija kako bi se nanijela šteta osobi koja se ne može lako obraniti (Smith i sur., 2008; Tokunaga, 2010). Postoje različiti oblici elektroničkog nasilja. Donedavno su se oblici elektroničkog nasilja klasificirali na temelju medija, pa se govorilo o nasilju preko mobitela ili interneta, odnosno bloga, chata, e-maila i slično, no budući da se tehnologija brzo mijenja i napreduje, ova se kategorizacija smatra zastarjelom (Bilić, 2014). Neki dijele elektroničko nasilje na dva oblika: izravan napad i napad putem posrednika (Campbell, 2005; Vandebosch i Van Cleemput, 2009). Nadalje, elektroničko nasilje može uključivati poticanje grupne mržnje, napade na privatnost, uznemiravanje, uhođenje, vrijeđanje, nesavjestan pristup štetnim sadržajima te širenje nasilnih i uvredljivih komentara (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012; Krmek i sur. 2007).

Willard (2005) govori da elektroničko nasilje općenito uključuje sedam različitih oblika ponašanja:

1. Iskazivanje ljutnje (eng. flaming), odnosno slanje ljutih, neugodnih i vulgarnih poruka nekoj online grupi ili pojedincu;

2. Uznemiravanje putem interneta (eng. harassment) koje podrazumijeva ponavljajuće slanje uvredljivih poruka nekoj osobi;

3. Uhođenje putem interneta (eng. cyberstalking) uključuje ponavljajuće prijetnje ili zastrašivanje pojedinca (Li, 2007);

4. Klevetanje (eng. denigration), odnosno slanje ili objavljivanje štetnih, neistinitih ili okrutnih izjava o nekoj osobi drugim ljudima;

5. Maskiranje (eng. masquerade), odnosno pretvaranje da je osoba netko drugi te slanje ili objavljivanje materijala koji narušavaju ugled neke osobe (Li, 2007);

6. Izdaja i prevara (eng. outing) uključuje slanje ili objavljivanje materijala o osobi koji sadržavaju osjetljive, privatne ili neugodne informacije, uključujući i privatne poruke ili slike (Li, 2007);

7. Izdvajanje (eng. exclusion), odnosno aktivnosti kojima se namjerno isključuje osobu iz neke online grupe.

Hinduja i Patchin (2010) u svome radu spominju seksualno uznemiravanje putem interneta kao oblik ponašanja koji se odnosi na elektroničko nasilje, a podrazumijeva slanje ili primanje neželjenih seksualnih slika ili videoklipova. Jedan od najnovijih oblika elektroničkog nasilja jest videosnimanje napada (eng. happy slapping). O ovom obliku ponašanja govorimo kad počinitelj namjerno zlostavlja, udara, vrijeđa ili ismijava žrtvu te se za to vrijeme snima cijeli događaj u svrhu objave ili slanja videosnimke radi ismijavanja (Bilić, 2014; Calvete, Orue, Villardon i Padilla, 2010).

Za bolje razumijevanje elektroničkog nasilja, osim njegova definiranja, važno je poznavati razlike i sličnosti s tradicionalnim oblikom nasilja, odnosno nasiljem „licem u lice” (McDermott, 2012).

Kao što je već spomenuto, elektroničko se nasilje tijekom godina povećavalo zahvaljujući razvoju tehnologije (Smith i sur., 2008). Prevalencija elektroničkog istraživanja predstavlja predmet istraživanja u različitim zemljama i kontekstima. Procjenjuje se kako se prevalencija elektroničkog nasilja kreće od 1% – 62% za žrtve i 0.8% – 53% za počinitelje elektroničkog nasilja (Cross, Monks, Campbell, Spears i Slee, 2011). Ovako širok raspon postotaka posljedica je različitih definicija elektroničkog nasilja, različitih upitnika i skala, istraživanja, dobni skupina, medija te drukčije definiranoga vremenskog okvira u kojem se događa elektroničko nasilje (Cross i sur., 2011; Vandebosh i Van Cleemput, 2009). Općenito, približno 20% – 40% adolescenata bilo je žrtvom elektroničkog nasilja (Hinduja i Patchin, 2008; Li, 2006, 2007; Smith i sur., 2008;).

Istraživanje u Hrvatskoj proveo je Unicef (2010) u kojemu je sudjelovalo više od 8 000 djece te se pokazalo kako je 4.9% djece doživjelo neki oblik vršnjačkog nasilja putem elektroničkih medija 2 do 3 puta mjesečno pa i češće, 29% ih je to doživjelo 1 do 2 puta mjesečno, a 66.2% nikada nije doživjelo elektroničko nasilje. Ove statistike sugeriraju da je elektroničko nasilje postalo ozbiljan globalan problem te je potrebno istraživati i što bolje razumjeti ovaj relativno nov oblik nasilja kako bi se moglo adekvatno reagirati. Istraživanja se poprilično razlikuju u rezultatima koji su najčešći oblici ponašanja u elektroničkom nasilju. S obzirom na različite rezultate istraživanja, Tokunga (2011) zaključuje da su razlike posljedica različitih instrumenata i definicija elektroničkog nasilja. Ipak, kad se proučava učestalost pojedinih oblika elektroničkog nasilja, većina istraživanja pokazuje kako se 7 među najzastupljenijim ponašanjima nalazi ogovaranje i širenje lažnih glasina, odnosno klevetanje (Akbulut i Eristi, 2011; Calvete i sur., 2010; Đuraković, Šincek i Tomašić Humer, 2014; Smith i sur., 2012; Snell i Englander, 2010) te uznemiravanje putem neugodnih i uvredljivih poruka (Bilić, Buljan Flander i Rafajc, 2014; Cetin, Yaman i Peker, 2011; Dehue i sur., 2008; Kopecky, 2014; Oneill i Dinh, 2013). Rezultati dosadašnjih istraživanja upućuju na veću učestalost onih radnji za koje nije potrebna veća razina znanja o modernoj tehnologiji, poput slanja poruka i objavljivanja sadržaja, dok radnje koje se odnose na krađu identiteta, otvaranje grupe, odnosno radnje za koje je potrebna viša razina znanja, bilježe manju učestalost pojavljivanja (Akbulut i Eristi, 2011).

2. Problem i cilj istraživanja

Problem ovog istraživanja je elektroničko nasilje zato što internet uz svoje pozitivne strane ostavlja mogućnost raznim rizičnim i neprimjerenim ponašanjima.

Cilj istraživanja je utvrditi prisutnost elektroničkog nasilja kod učenika petog do osmog razreda te koji je oblik nasilja najzastupljeniji.

2.1. Hipoteze:

H1 učenici od 5. do 8. razreda izloženi su elektroničkom nasilju

H2 Učenici od 5. do 8. razreda su počinitelji elektroničkog nasilja

H3 Najzastupljeniji oblik elektroničkog nasilnog ponašanja je vrijeđanje putem društvenih mreža

2.2 Varijabla je elektroničko nasilje.

2.3. Način provođenja istraživanja

Istraživanje se provodilo u OŠ Malešnica. Učenici su rješavali upitnik na nastavi informatike u programu microsoft forms. Istraživanje je provedeno u školskoj godini 2024./25.

2.3 Uzorak

Uzorak istraživanja je namjerni koji uključuje 153 učenika od 5. do 8. razreda

	5. razred	6. razred	7. razred	8. razred
Broj ispitanika	35	46	37	35

Tablica 1. Tablični prikaz uzoraka

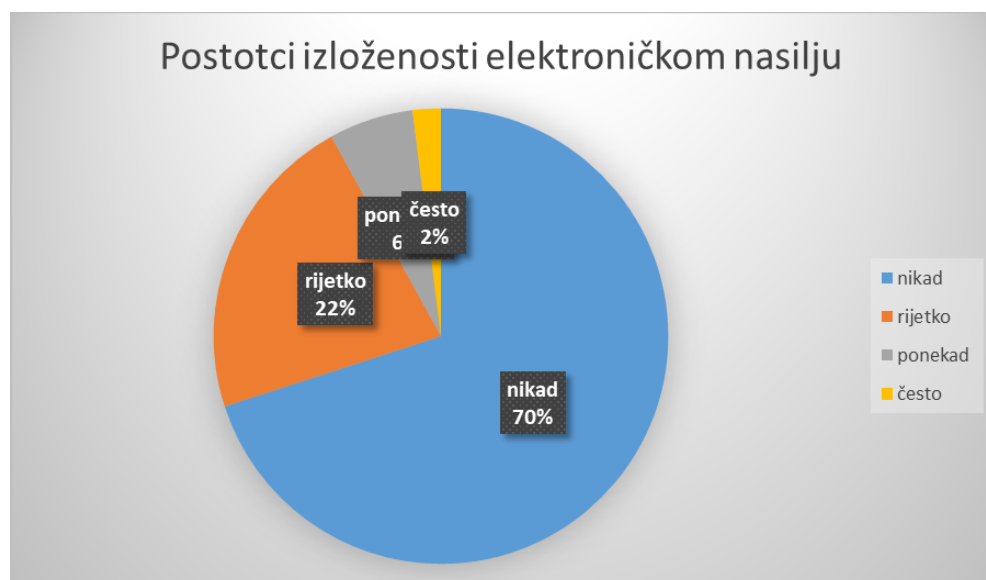
2.4. Postupci i instrumenti

Istraživanje se provodilo anketnim upitnikom u microsoft formsu. Upitni je sastavljen od 20 tvrdnji . u prvom dijelu upitnika ispitanici su procjenjivali koliko su često bili izloženi elektroničkom nasilju dok su u drugom dijelu upitnika procjenjivali koliko su često bili počinitelji elektroničkog nasilja. Svoje procjene su dali birajući odgovor na Likertovoj skali od 1 do 5.

2.5. Obrada podataka

Podaci su automatski prikazani u microsoft formsu.

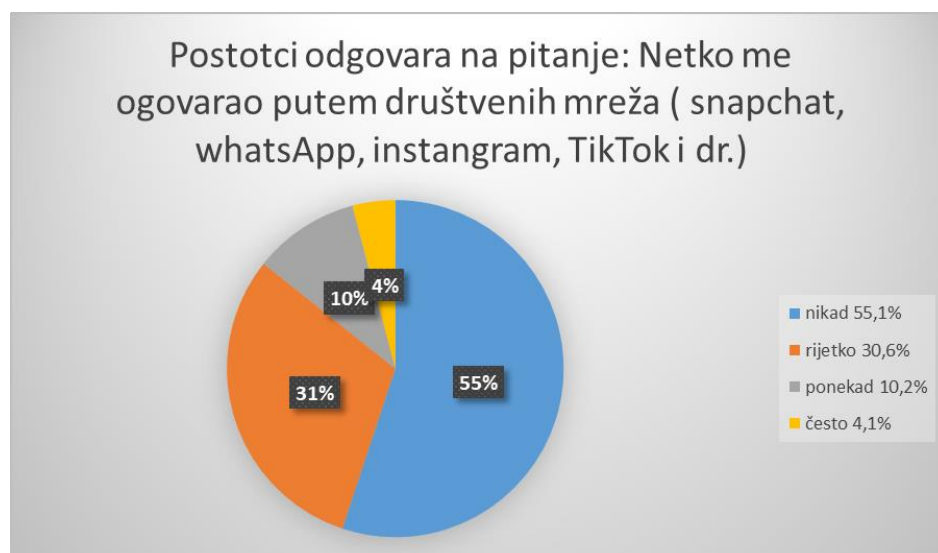
3. Analiza upitnika



Slika 1. Grafički prikaz mišljenja učenika o tvrdnji: Izložen sam elektroničkom nasilju.

70% ispitanih učenika smatra da nisu nikad bili izloženi elektroničkom nasilju, 6% učenika su bili ponekad izloženi, često izloženi elektroničkom nasilju je bilo 2% učenika dok je rijetko izloženih elektroničkom nasilju bilo njih 22%.

Aritmetička sredina za ove podatke iznosi 0.76. To znači da prosječna izloženost elektroničkom nasilju kod ispitanih učenika približno odgovara "poneka" izloženosti (s obzirom na našu skalu).

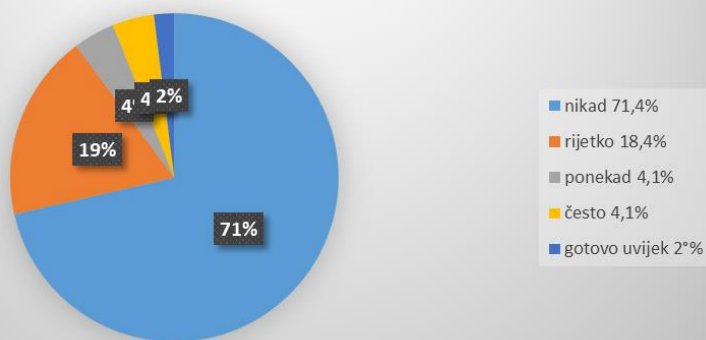


Slika 2. Grafički prikaz odgovora učenika na tvrdnju: Netko me ogovarao na društvenim mrežama (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.)

Više od polovice ispitanih učenika nisu doživjeli vrijeđanje putem društvenih mreža. 10,2% je učenika koji su poneka bili izloženi nasilju na društvenim mrežama, često njih 4,1% a rijetko su bili izloženi njih 30,6%.

Aritmetička sredina za ove podatke iznosi **1.102**. To znači da prosječna izloženost vrijeđanju putem društvenih mreža u ovoj grupi učenika leži između "poneka" i "rijetko", bliže nižim razinama izloženosti.

Postotci odgovara na pitanje: Netko me ismijavao putem društvenih mreža (snapchat, whatsapp, instangram, TikTok i dr.)



Slika 3. Grafički prikaz odgovora učenika na tvrdnju: Netko me ismijavao na društvenim mrežama (snapchat, whatsapp, instangram, TikTok i dr.)

71,4% ispitanih učenika navodi da nikad nisu doživjeli ismijavanje na društvenim mrežama. Rijetko ismijavanje na društvenim mrežama je doživjelo 18,4% učenika, ponekad njih 4,1% dok gotovo uvijek njih 2%.

Aritmetička sredina za ove podatke iznosi **0.326**. To znači da prosječna izloženost ismijavanju putem društvenih mreža kod ispitanih učenika leži vrlo blizu kategoriji "nikad nisu doživjeli ismijavanje", odnosno na vrlo niskoj razini izloženosti.

Postotci odgovara na pitanje: Netko me ogovarao putem društvenih mreža (snapchat, whatsapp, instangram, TikTok i dr.)



Slika 4. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Netko me ogovarao putem društvenih mreža (snapchat, whatsapp, instangram, TikTok i dr.)

50% učenika navodi da nikad nisu doživjeli ismijavanje na društvenim mrežama, 32% učenika je doživjelo ismijavanje rijetko, poneka njih 10% dok su često doživjeli ismijavanje njih 10%.

Aritmetička sredina je **0.82**.

Postotci odgovara na pitanje: Netko je slao neprimjerene slike/Videe/gifove/stickere putem društvenih mreža (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.)

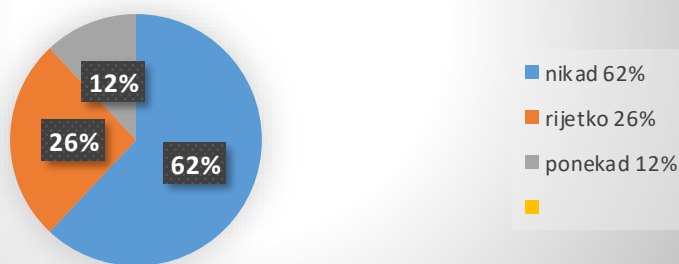


Slika 5. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Netko je slao neprimjerene slike/Videe/gifove/stickere putem društvenih mreža (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.)

54% učenika navodi da nikad im nitko nije slao neprimjerene slike/Videe/gifove/stickere putem društvenih mreža, rijetko im je slano u 18% slučajeva, ponekad 20%, često su dobivali neprimjeren sadržaj navodi njih 2% dok gotovo uvijek navodi da dobivaju neprimjeren sadržaj njih 6%.

Aritmetička sredina je **0.88**.

Postotci odgovara na pitanje: Netko je preko interneta ili mobitela poslao/la moju sliku bez mog znanja (s ciljem nanošenja štete, izrugivanje i sl.)

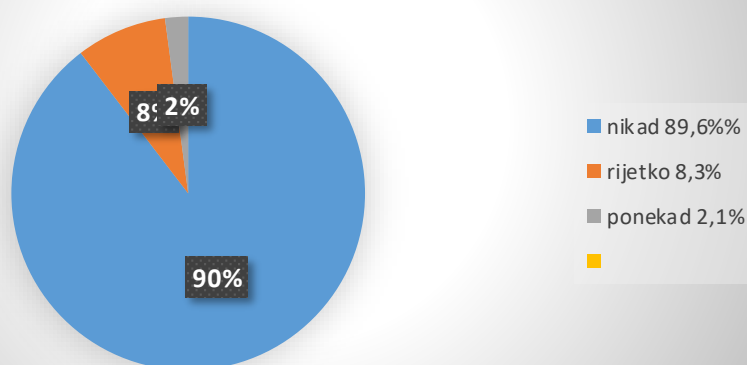


Slika 6. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Netko je preko interneta ili mobitela poslao/la moju sliku bez mog znanja (s ciljem nanošenja štete, izrugivanje i sl.)

62% učenika navodi da nitko nije poslao njihovu sliku preko interneta bez njihovog znanja, 26% učenika navodi da je rijetko se to dogodilo dok njih 12% navodi da ponekad netko pošalje njihovu sliku bez njihovog znanja.

Aritmetička sredina je **0.50**.

Postotci odgovara na pitanje: Netko se predstavljao u moje ime na Internetu.



Slika 7. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Netko se predstavljao u moje ime na Internetu

89,6% učenika navodi da se nitko nikada nije predstavljao u njihovo ime na internetu, rijetko je to učinilo njih 8,3% dok ponekad 1,2% .

Aritmetička sredina je približno **0.11**.

Postotci odgovara na pitanje: Netko mi je prijetio putem društvenih mreža (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.)



Slika 8. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Netko mi je prijetio putem društvenih mreža (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.)

85,7% učenika navodi da im nitko nije prijetio putem društvenih mreža, rijetko im je netko prijetio u 10,2% slučajeva, ponekad u 2% slučajeva dok njih 2% učenika su doživjeli prijetnje često.

Aritmetička sredina je **0.20**.

Postotci odgovara na pitanje: Netko je objavio moje podatke i neistine o meni putem društvenih mreža (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.)

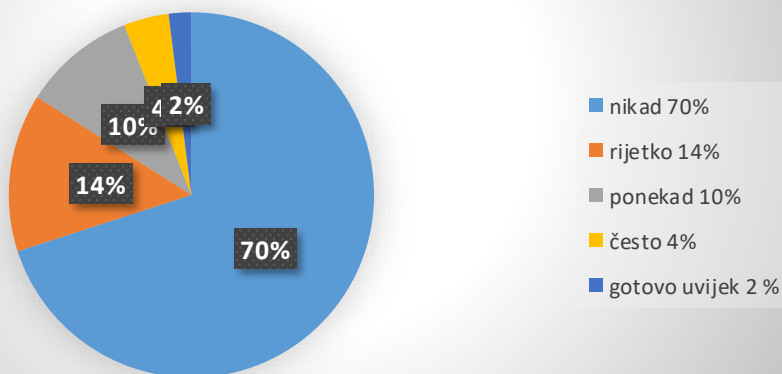


Slika 9. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Netko je objavio moje podatke i neistine o meni putem društvenih mreža (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.)

86% učenika navodi da nitko nikad nije objavio njihove podatke i neistine o njima, rijetko je to doživjelo njih 8% , ponekad 4% učenika dok često se to događa 2% učenika.

Aritmetička sredina je **0.22**.

Postotci odgovara na pitanje: Netko je slao/la tuđe fotografije prijateljima u privatne poruke kako bi ih zajedno komentirali.

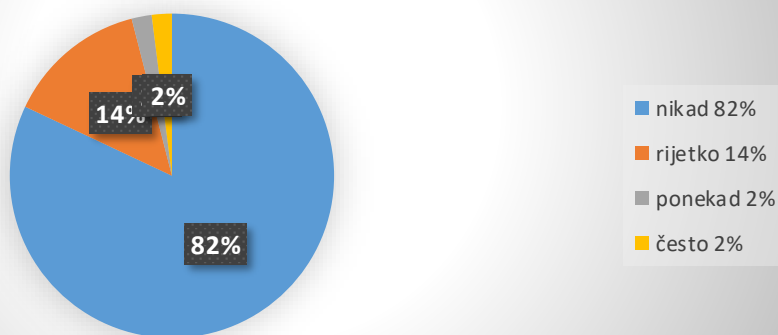


Slika 10. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Netko je slao/la tuđe fotografije prijateljima u privatne poruke kako bi ih zajedno komentirali.

70% učenika navodi da nitko nije slao tuđe fotografije da bi ih zajedno komentirali, rijetko je to činilo 14% učenika, ponekad 10%, često to čini njih 4% dok gotovo uvijek njih 2%.

Aritmetička sredina je **0.54**.

Postotci odgovara na pitanje Bio sam elektronički nasilan/na prema drugom.

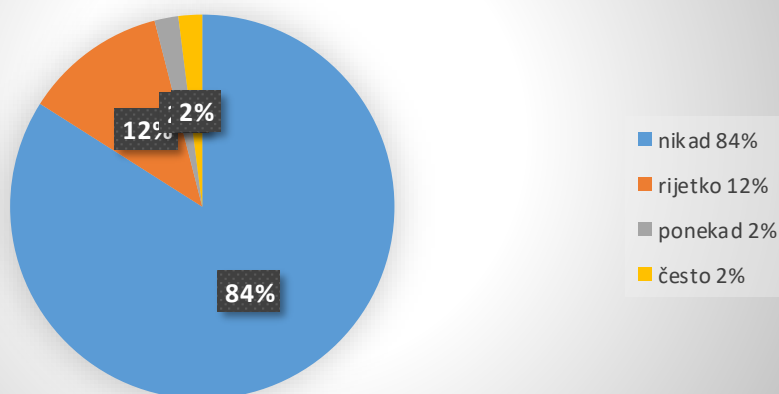


Slika 11. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje Bio sam elektronički nasilan/na prema drugom.

82% učenika navodi da nikad nisu bili elektronički nasilni prema drugima, rijetko je nasilno bilo njih 14%, ponekad 2% dok su često nasilni prema drugima njih 2%.

Aritmetička sredina je **0.24**.

Postotci odgovara na pitanje: Vrijeđao/la sam drugoga putem društvenih mreža.

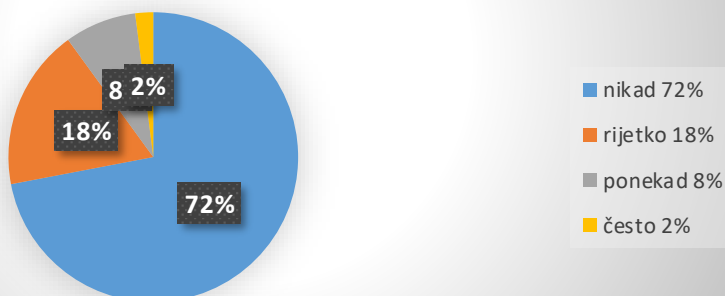


Slika 12. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Vrijeđao/la sam drugoga putem društvenih mreža.

84% učenika navodi da nikad nisu druge vrijeđali putem društvenih mreža, rijetko je to činilo njih 12%, ponekad 2% učenika dok često druge vrijeđaju putem društvenih mreža njih 2%.

Aritmetička sredina je **0.22**.

Postotci odgovara na pitanje: Ismijavao/la sam nekoga putem društvenih mreža.



Slika 13. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Ismijavao/la sam nekoga putem društvenih mreža.

72% učenika navodi da nikad nisu ismijavali nekog putem društvenih mreža, rijetko to čini njih 18%, ponekad 8% učenika dok često druge ismijava njih 2%.

Aritmetička sredina za ove podatke je **0.4**. Ova vrijednost označava prosječnu učestalost ismijavanja putem društvenih mreža među učenicima, pri čemu 0 označava "nikad", a 3 označava "često". Dakle, prosječan učenik u ovom uzorku rijetko ismijava druge.

Postotci odgovara na pitanje: Slao/la sam neprimjerene slike /videe/gifove/stickere nekome putem društvenih mreža.



Slika 14. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Slao/la sam neprimjerene slike /videe/gifove/stickere nekome putem društvenih mreža.

96% učenika navodi da nikad nisu slali neprimjerene slike /videe/gifove/stickere nekome putem društvenih mreža dok rijetko to čini njih 4%.

Aritmetička sredina za ove podatke iznosi **0.04**. Ova vrijednost znači da je prosječna učestalost slanja neprimjerenih sadržaja putem društvenih mreža među učenicima vrlo niska, s većinom učenika koji nikada ne šalju takve sadržaje.

Postotci odgovara na pitanje:
Ogovarao/la sam nekoga putem društvenih mreža.



Slika 15. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Ogovarao/la sam nekoga putem društvenih mreža.

72,5% učenika navodi da nikad nisu ogovarali nekog putem društvenih mreža, rijetko to čini 17,6% učenika, ponekad 7,8% dok često nekog putem društvenih mreža ogovara 2% učenika.

Aritmetička sredina za ove podatke iznosi **0,392**. To znači da prosječna učestalost ogovaranja putem društvenih mreža među učenicima u ovom uzorku spada između "nikad" i "rijetko", pri čemu većina učenika nikada ne ogovara druge, ali neki to rade povremeno.

Postotci odgovara na pitanje: Preko interneta ili mobitela poslao/la sam tuđu sliku bez njegovog/njenog znanja (s ciljem nanošenja štete, izrugivanje i sl.).

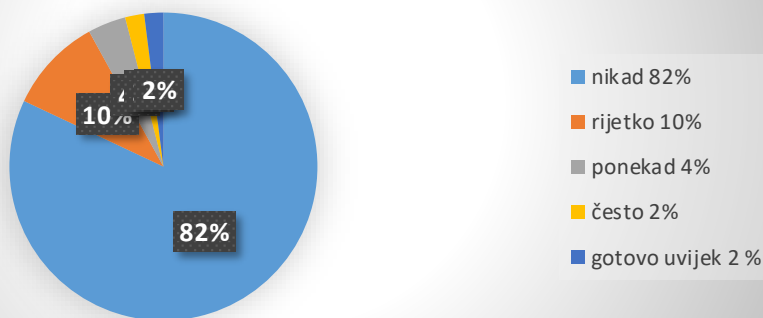


Slika 16. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Preko interneta ili mobitela poslao/la sam tuđu sliku bez njegovog/njenog znanja (s ciljem nanošenja štete, izrugivanje i sl.).

78% učenika navodi da nikad nisu preko interneta ili mobitela poslali tuđu sliku bez njegovog/njenog znanja (s ciljem nanošenja štete, izrugivanje i sl.), rijetko je to činilo njih 16%, ponekad 4% učenika dok često to čini 2% učenika.

Aritmetička sredina iznosi **0,30**. Ovo znači da je većina učenika bliže odgovoru "Nikad" (0), dok manji procenat učenika odgovara "Rijetko" (1), "Ponekad" (2) ili "Često" (3).

Postotci odgovara na pitanje: Lažno sam se predstavljao/la u tuđe ime na internetu



Slika 17. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje Lažno sam se predstavljao/la u tuđe ime na internetu.

82% učenika navodi da se nikad nisu lažno predstavljali u tuđe ime na društvenim mrežama na internetu, rijetko je to činilo njih 10%, ponekad 4%, često 2% učenika dok gotovo uvijek to čini 2% učenika.

Aritmetička sredina iznosi **0.32**. Ovo ukazuje na to da je većina učenika odgovorila "Nikad" (0), dok su ostali odgovori značajno manje zastupljeni.

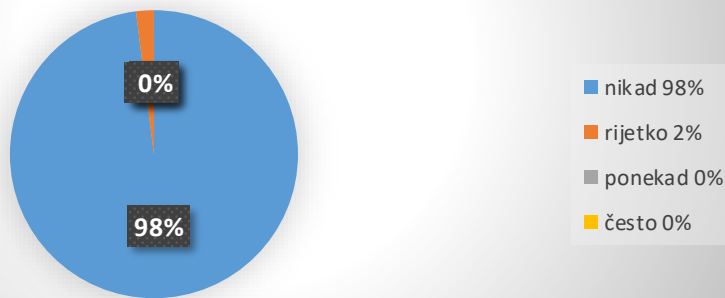
Postotci odgovara na pitanje: Prijetio/la sam nekome putem društvenih mreža (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.) .



Slika 18. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Prijetio/la sam nekome putem društvenih mreža (snapchat, whatsApp, instangram, TikTok i dr.)

Svi učenici odgovaraju da nikad nisu nekom prijetili putem društvenih mreža.

Postotci odgovara na pitanje: Objavio/la sam podatke i neistine o nekome putem interneta ili društvenih mreža.



Slika 19. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Objavio/la sam podatke i neistine o nekome putem interneta ili društvenih mreža

98% učenika navodi da nikad nisu objavljivali neistine o nekom putem društvenih mreža dok 2% učenika to je činilo rijetko.

Aritmetička sredina iznosi **0.02**. Ovo pokazuje da gotovo svi učenici odgovaraju "Nikad" (0), dok je samo mali procenat (2%) odgovorio "Rijetko" (1).

Postotci odgovara na pitanje: Slao/la sam tuđe fotografije prijateljima u privatne poruke kako bi ih zajedno komentirali.



Slika 20. Grafički prikaz Postotci odgovara na pitanje: Slao/la sam tuđe fotografije prijateljima u privatne poruke kako bi ih zajedno komentirali.

84%učenika navodi da nikad nisu slali tuđe fotografije prijateljima u privatne poruke kako bi ih zajedno komentirali, rijetko je to činilo njih 10%, ponekad 4% dok to često čini 2% učenika.

Aritmetička sredina iznosi **0.24**. Ovo ukazuje da je velika većina učenika odgovorila "Nikad" (0), dok su drugi odgovori zastupljeni u manjem obimu.

4. Zaključak

U ovom istraživanju 70% učenika od 5. do 8. izjašnjava se da nikad nisu bili izloženi elektroničkom nasilju, 6% njih izjašnjava da su bili ponekad izloženi elektroničkom nasilju, 2 % njih da su bili često izloženi elektroničkom nasilju, dok je 22% učenika bilo rijetko izloženo elektroničkom nasilju, čime se opovrgava prva hipoteza.

82% učenika navodi da nikad nisu bili elektronički nasilni prema drugima, njih 14% navodi da su rijetko bili elektronički nasilni, 2 % izjašnjava se da su ponekad bili nasilni putem interneta, dok njih 2% iznosi da su često bili nasilni prema drugima putem interneta, čime druga hipoteza ovog istraživanja nije potvrđena.

84% učenika navodi da nikad nisu druge vrijeđali putem društvenih mreža, rijetko je to činilo njih 12%, ponekad 2% učenika, dok često druge vrijeđaju putem društvenih mreža njih 2% te ovim rezultatima nije potvrđena treća hipoteza ovog istraživanja.

Elektroničko nasilje je problem među djecom i mladima te potrebno raditi na osvještavanju i podučavanju djece o istome. Rezultati dobiveni istraživanjem potvrđuju da su učenici od 5. do 8. razreda rijetko žrtve i počinitelji elektroničkog nasilja. Bez obzira na opovrgavanje hipoteze potrebno je uzeti u obzir svaku tvrdnju kojom se potvrđuje i najmanji postotak elektroničkog nasilja. Najčešći oblik nasilja je vrijeđanje putem društvenih mreža te ogovaranje i ismijavanje putem društvenih mreža.

Dobivenim rezultatima potvrdila se potreba za daljnjim istraživanjem problema elektroničkog nasilja među učenicima kao i za nastavak provođenja programa prevencije.

Mogući nedostatak i ograničenje ovog istraživanja je to što je zastupljenost elektroničkog nasilja ispitivano metodom samoprocjene ispitanika pri čemu postoji mogućnost smanjene objektivnosti, odnosno precjenjivanje ili podcjenjivanje količine elektroničkog nasilja kao i davanje poželjnih odgovora posebno u ulozi počinitelja.

5. Literatura

Akbulut, Y. i Eristi, B. (2011). Cyberbullying and victimisation among Turkish university students, *Australasian Journal of Educational Technology*, 27 (7), 1155-1170.

Babić Čikeš, A., Milić, M., Šincek, D. i Tomašić Humer, J. (2016). Priručnik za voditelje programa prevencije nasilja putem interneta. Osijek: Filozofski fakultet.

Bilić, V., Buljan Flander, G. i Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Cross, D., Monks, H., Campbell, M., Spears, B. i Slee, P. (2011). *School-based strategies to address cyber bullying*. Centre for Strategic Education Occasional Papers.

Deuhue F., Bolman, C. i Vollink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception, *CyberPsychology i Behavior*, 11 (2), 217-223.

Krmek, M., Buljan Flander, G., i Hrpka, H. (2007). *Nasilje među vršnjacima preko interneta*.

U V. Kolesarić, A. Metzinger, M. Duran, i T. Ljubin (Ur.), *Psihologija i nasilje u suvremenom društvu - Zbornik radova* (str. 125-133). Osijek: Filozofski fakultet.

Hinduja, S. i Patchin, J. W. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, 80, 614-621.

Li, Q. (2007). *Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cybervictimisation*. Australian Journal of Educational Technology, 23, 435-454.

McDermott, M. (2012). *The Relationship Between Cyberbullying and Depression in Adolescents*. Master Theses. <http://thekeep.eiu.edu/theses/894>

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. i Tippett, N. (2008).

Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.

Tokunga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization, *Computers in Human Behaviour*, 26, 277-287.

Unicef (2010). Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima. http://www.unicef.hr/upload/file/353/176706/FILENAME/IzvjestajIskustva_i_stavovi_djece_roditelja_i_ucitelja_prema_elektronickim_medijima.pdf

Willard, N. (2005). An educator's guide to cyberbullying and cyberthreats. Center for safe and responsible Internet use. Retrieved October 5, 2007, from <http://cyberbully.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>

Williams, K.R. i Guerra, N.G. (2007). Prevalence and Predictors of Internet Bullying. *Journal of Adolescence*, 41, 14-21.

Ybarra, M. L. i Mitchell, K. J. (2004). Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, Internet use and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27, 319-336.